

АЗƏРБАЙҘАН ССР ƏЛМЛƏР АКАДЕМИЯСИ
Низами адына Əдəбийят вə Дил Институту

Мухаммад Фузун

Əсəрлəri
Беш җилддə

АзəрбајҘан ССР Əлмлр Академиясы
Нəшрлийəти
Бакы 1978

АЗƏРБАЙҘАН ССР ƏЛМЛƏР АКАДЕМИЯСИ
Низами адына Əдəбийят вə Дил Институту

Мухаммад Фузун

Əсəрлəri
II җилд

АзəрбајҘан ССР Əлмлр Академиясы
Нəшрлийəти
Бакы 1978

Azərbaycan MEA Nizami
adına Ədəbiyyat İnstitutunun
kitabxanası
Inv. № 1871

ДИБАЧЭ

Илаһи, Лейлийи-сирри²-һәгигәт сәрапәрдейи-вәһдәтдән игтизайи-зүһур әдиб тәчәллийи-чәмәлилә³ фәзайи-сурәти мүзәййән әтдикдә вә Мәчнун руһи сәркәштейи-бадийи-ғәфләтдә⁴ икән ол шә'шәйи-чәмәлы көрүб, инани-ихти-яры әлдән кетдикдә әкәр әлагейи-абайи-үлви вә раби-тейи-үммәһати-сүфли ол ләззәти-чанфәзайә вә мәсәр-рәти-дилкүшайә вагиф⁵ олмайыб, фириби-мәваизкунә вә һийлейи-нәсаәһнүмунә илә мүһәррики⁶-силсилейи-инги-тан⁷-пейвәнди-висал⁸ вә мүдәббири⁹-вәсилейи-инфисали-иг-ди-иттисал олмаг¹⁰ әтсәләр тәвәггә олдур ки, нә ол Лей-лийи-аләмәрайә бу тәгрир¹¹ рәф'и-һичаби-чисманидә мов-чиби-тә'хир ола вә нә ол Мәчнун-чаһанпеймайә бу тәгдир нәфйи-тәсәввүрати-нәфсанидә баиси-тәгсир¹². Вә әкәр бәһанейи-фәсанә илә әшги-һәгиги вә һүсни-әзәли-дән фүзәлайи-бәләғәтпишә вә бүләғайи-фәсаһәтәндишә чәваһири-әсрары риштейи-нәзмә¹³ чәкиб вә сәмәрейи-иғмазы шәчәрейи-ибарәтдән көтүрүб¹⁴, ниғаби-хәфа вә һичаби-әнә¹⁵ рәф' әтмәк истәсәләр тәрәггүб олдур¹⁶, һүсни-мүсәидәти¹⁷-сүбһани¹⁸ вә лүтфи-мүавинәти рәб-бани¹⁹ һүсули-мәртәбейи-вүсулә вә һүзури-дәрәчәйи-зү-һурә мүмтәдд²⁰ олуб, Лейлийи-тәхәййүлати-хасларына вә Мәчнун-һүсн ихласларына иһанәти-тәшһии-сүфәһадән вә зилләти-ә'тирази²¹-бүләһадән ки, итлаги²²-тәәррүз-ләри әш'арә²³ вә тәсәввүри²⁴-көфтарә мәсабейи²⁵ тә'ни-биһудейи-Лейли вә мәнзилейи²⁶-мән'и-бифаидейи-Мәч-

нундур, мүмтәне-тә'сир ола. Вә әкәр бу фәгири-мүстә-
һам Фүзулийи-бисәрәнчам ғайәти-гилләти-бәзаәт вә
нәһайәти-нәгси-әмтәэйи²⁷-фәсаһәт илә истид'айи-индира-
чи-силки-әрбаби һәгайиг вә тәмәннайи-инхирати-силси-
лейи-әһаби-дәгайиг әдиб, хәзанейи-һүсни-Лейли тәс-
хиринә²⁸ вә хәрабейи-әшги-Мәчнун тә'миринә²⁹ азим
олур³⁰. Тәрәссүд олдур ки,³¹ ол тәрз хамәвү нәгши-
намә әһсэн вәһилә мүйәссәр олуб³² һекайәти-Лейли
кимн аләмкир вә мейнәти-Мәчнун кимн бәгапәзир³³ ола.

РУБАИЛӘР

I

Әй нәш'әти-һүсни әшгә тә'сир ғылан!
Әшгилә бинайи-көвни тә'мир ғылан!
Лейли сәри-зүлфүнү киреһкир ғылан!
Мәчнун-һәзин бойнуна зәнчир ғылан!

II

Тутсам тәләби-һәгигәтә раһи-мәчаз,
Әфсанә бәһанәсилә әрз әтсәм раз,
Лейли сәбәбилә вәсфин әтсәм ағаз,
Мәчнун дили илә әтсәм изһари-һияз.

III

Лүтф илә шәби-үмидими руз әйлә!
Иғбалымы төвфиг илә фируз әйлә!
Лейли кими ләфзими диләфруз әйлә!
Мәчнун кими нәзмими чикәрсүз әйлә!

БУ, ҺЭЗРЭТИ-ИЗЗЭТДЭН ҺЭМД ИЛЭ ИСТИМДАДИ-
МЭТАЛИБДИР

ВЭ

АСАРИ-ШҮКР ИЛЭ ИСТИД'АЙИ-СЭТРИ-ЛАИБДИР

Әлһәмдү ливаһибил мәкарим,
Вәш-шүкрү лисаһибил мәраһим.
Вә һүвәл-әзәллийү фил-бидайәт,
Вә һүвәл-әбәдиййү фин-нәһайәт.
Гәд шаә би-сүн'иһи-бәянүһ,
Ма ә'зәмә фил-бәгаи-шанүһ.
Сүбһанәллаһи-зәһи-худавәнд,
Бишибһү шәрику мислү манәнд.
Мәшшатейя-ноәрусил-аләм,
Көвһәркәши-силки-нәсли-адәм.
Сәррафи-чәваһири-һәгайиг,
Кәшшафи-ғәвамизү дәгайиг.
Пейдакони һәр нәһан ки, башәд,
Пүнһанкони һәр әян ки, башәд.
Ме'мари-бинайи-афәриниш,
Сирабкони-риязи-биниш*.

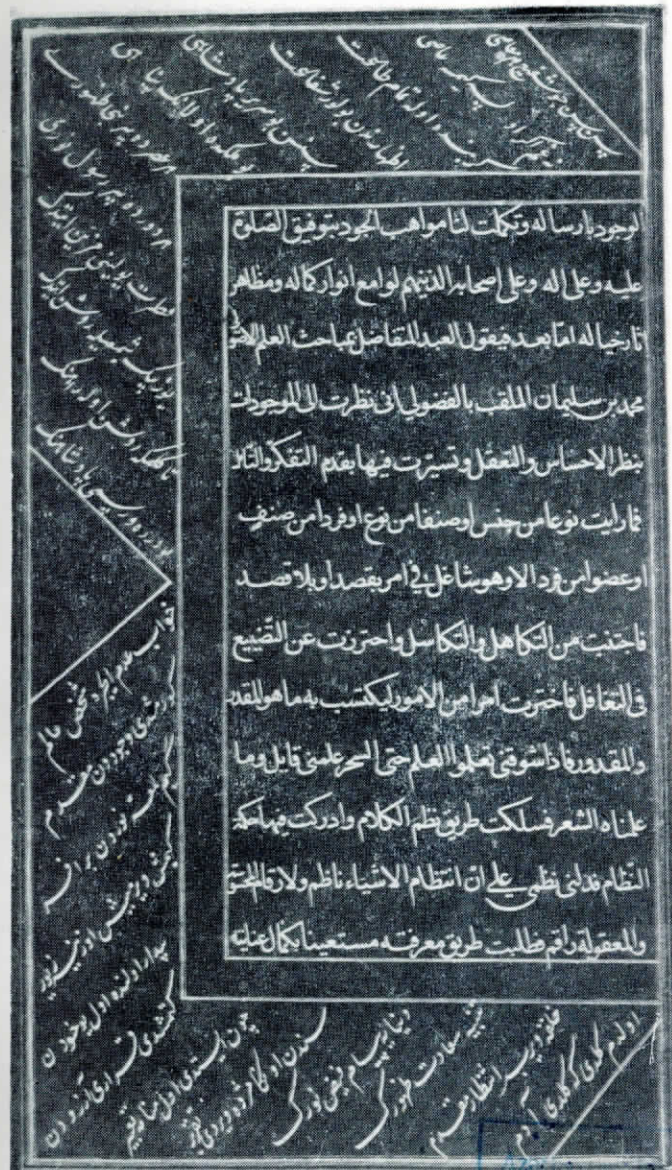
* Тәрчүмәси: Әзиз вә мәрһәмәтли аллаһа шүкүрләп олсун. О, өзәли вә әбәдидир. Аллаһы сәнәтилә танымаг мүмкүн олды. О нә бөйүк, нә йүксәкдир! Бәһзәри, шәрики, мисли вә нәзири олмаян аллаһ пак вә мүвәззәндир. Тәзә кәлин кими кәзәл олан бу әләми бә-зәйән, инсан нәслини ярадан одур. Һәгигәт чәваһиринин сәррафы, чәтин вә анлашылмазлыглары кәшф әдәндир. О, бүтүн кизилләри ашкар әдән вә бүтүн ашкар оланлары әртәндир. Яраныш бинасы-нын ме'мары, дүня багчасынын суварычысыдыр.

Ярәб, мәдәди ки, дәрдмәндәм,
Ашүфтәвү зарү мүстәмәндәм!
Әз фәйзи-һүнәр хәбәр нәдарәм,
Чүз биһүнәри һүнәр нәдарәм.
Шүғли-әчәби кирифтәәм пиш,
Пишү пәси-у тәмам тәшвиш.
Сәнкист бәраһәм уфтадә,
Бәһрист мәра һәрас далә.
Товфиги-тоәм әкәр нә башәд,
Вәр лүтфи-то раһбәр нә башәд,
Мүшкил ки, дәрин киривейи-тәнк.
Лә'ли бә дәр арәм әз дили-сәнк.
Мүшкил ки, мурад рох нәмайәд,
Зин бәһр дүри бәдәстәм айәд.
Он кон ки, диләм фүруг кирәд,
Ловһәм рәғәли-сәфа пәзирәд.
Айинейи-хатирәм шәвәд пак,
Ровшән кәрдәд чирағи-идрак.
Гофли-дәри-аризу бетабәм,
Һәр чиз тәләб конәм бәябәм.
Бәхшәд бә риязи-довләтәм аб,
Әбри-кәрәми-рәсулу әһаб*.

* Тәрчүмәси: Әй аллаһ, мәнә имдад әт ки, дәрдлиғәм, чаш-гынам, зар вә мәнәунам. Һүнәр шәһрәтинчәдән хәбәрим, һүнәрсизликчәдән башга һүнәрим йохдур. Гаршыма чох чәтин бир мәшғәлә гоймушам, онун әввәли вә сәну горхулу вә гарышыгдыр. О, йолум үзәринә дүшмүш бир даш вә мәнә горхуя салан бир дәниздир. Әкәр сәнин лүтф вә товфигин мәнә рәһбәрлик әтмәсә, бу дар дәрәдәки дашын гәлбиндән бир лә'лин чыхарылмасы, бу дәниздән әлимә бир дүррүн етишмәси вә мөгсәдимин күлмәси чәтиндир. Үрәйими ишыгландыран вә синәм ловһәсинә саф язылар нәгш әтдирән ишләри кәр ки, хатиримин айнасы пак, әғлимин чырағы парлаг олсун. Арзу гапысы-нын гыфылыны сындырдым ки, тәләб әтдийим шәйләри тапым. Дәвләтим багчасына пейғәмбәр вә онун еһабынын нә'мәт булу-лары су версин.

БУ, ШУКУФЕЙИ-КУЛЗАРИ-ТОВЪИДДИР
 ВӘ
 НОВБАВЕЙИ-БУСТАНИ-ТӘМЧИДДИР

Эй муниси-әһли-зөвг ядын,
 Әббаби-әмәл килиди адын!
 Эй кәнчи-әта тилисми исмин.
 Сән кәнчи-нәһан, чаһан тилисмин!¹
 Эй чуди вүчуди-көвнә ваһиб,
 Зати кими ә тирафы вачиб.
 Эй силсилейи-вүчүдә назим,
 Рәззаги-әразилү әазим.
 Эй пәрдекәши-рүмузи-мүбһәм,
 Мүстәһфизи-интизами-аләм.
 Эй нәгштәрази-сәфһейи-хак,
 Саһибрәгәми-хүтути-әфлак!
 Эй мөһтәсиби-чинати-әркан,
 Кани-күһәри-вүчүбү имкан!
 Эй мәбдәи-фейзи-әфәриниш,
 Сәндән рөвшән чирағи-биниш!
 Эй пәрдейи-масива нигабын,
 Сәндән өзкә сәнин² һичабын!³
 Эй сирри-вүчүдун әмри-мә'лум,
 Мөвчуд һәмин сән, өзкә мә'дум!
 Эй едди күлү догуз күлүстан,
 Фейзи-кәрәминлә сәбзү хәндан!
 Эй вары йох әйләйән, йоху вар,

«Фүзули күллийяты». Ленинград нүсхәсиндән (1559).

1871

Йох варлыгында зөинү инкар!
Эй шаһиди-гейб нәрдәдары,
Фикрин күли-мә'рифәт баһары!
Эй аләмә феһзи-чуд сәндән,
Хәлгә шәрәфи-вүчуд сәндән!
Эй чүмлә чаһан сәнә ризачу,
Сәндән хали, сәнинлә мәмлу⁴!
Эй шәм'и-әзәл фәтиләсузи!
Бәзми-әбәд әнчүмәнфрузи!
Эй ширкү⁵ шәрикдән мүнәззәһ,
Сирри-әзәлү әбәддән акәһ!
Эй бари хулайи-аләмарай,
Тәһсин ишинә һәммин ола рә'й!
Әһсәнтә, зәһи һәкими-камил!
Һә шүкр ола сүн'үнә мүгабил?
Фитрәт⁶ рәгәмин чәкән заманда,
Һәгга ки, бир әмри „көн фәканда“;
Һәкм әтдин ки, нә ола әһвал,
Нә вәз' илә⁷ чизкинә мөһү сал.
Дөвран нә заманда ола ахир,
Һәр дөвранда⁸ нә ола заһир.
Нечә ола фәрд-нәсли-адәм,
Һәр фәрди онун нә әдә һәрдәм.
Әшя чох әтмәзәм тәһәййүр,
Сәндән янадыр һәммин тәфәккүр⁹.
Әшя әчәб олмаз олса заһир,
Чүн¹⁰ вар сәнин кими мәзаһир,
Әмма чү сәнә гәдимдир зат,
Идрак сәнә етәрми, һейһат!
Идракимизә кәмали-һейрәт,
Төвһидинә¹¹ бәсдуруп дәләләт.
Әндишейи-зат гылмаг олмаз,
Билмәк бу етәр ки, билмәк олмаз.
Ол дәм ки, уруб¹² бинайи-мөһкәм,
Чәкдин рәгәми-низами-аләм,
Һәгга ки, хош интигам вердин,
Арайишини тәмам вердин.
Әтдин кәрәйин кәр аз, кәр чох,
Бир нәснә кәрәкли йох ки, ол йох.
Бир нев илә әйләдин мүһәйя
Ким, кәлди гүсурдан мүбәрра.

Өшядө әкәрчи раз¹³ чохдур,
Ол ким ола разын онда йохдур.
Өшя нечә сәндән олсун акаһ,
Өлгүдрәтү вәл-бәгаү лиллаһ*.

БУ, МИНАЧАТ ДӘРЯСЫНДАН БИР ЧӨВҺӘРДИР
ВӘ
ТӨЗӨРРӨ МӘ'ДӘНИНДӘН БИР КӨВҺӘРДИР

Ярәб, кәрәм әт ки, харү зарәм,
Дәркаһә бәси үмидварәм¹.
Торпаг идим², әйләдин бир инсан,
Мүстөвчиби-әглү габили-чан.
Кәр чан исә хаки-дәркәһиндир,
Вәр әгл исә салики-рәһиндир.
Мән күлшәни-чан ичиндә харәм,
Айинейи-әглә бир гүбарәм³.
Нәм вар ки, лаф әдәм өзүмдән,
Мәһв әйлә мәни мәним көзүмдән.
Ол күн ки, йох иди мәндә гүдрәт,
Гылдын мәнә⁴ гейбәтимдә рәғбәт.
Чан вердинү саһиби-дил әтдин,
Идраки-үмүрә габил әтдин.
Кәр сәфһейи-сүрәтә мисалым
Чәкмәзди⁵ гәза, нолурду һалым?
Һала ки, һәваләкаһи-чүдәм,
Мәгбули-сәадәти-вүчүдәм,
Йүз шүкр ки, йох сәнә хилафым,
Инсафим вар, вар⁶ ә'тирафым.
Өйлә дейиләм ки, бу арадә
Сәдд ола сүлуким ә'тигадә;
Һәр ләһзә әгидәм ола заил,

* Төрчү мәси: Гүдрәт вә ебәдийәт аллаһа мөхәсүдур.

Төвһидинэ истәйәм дэлаил.
Раһи-тәләбиндә бигәрарәм,
Әмма тәләбимдә⁷ шәрмсарәм.
Догру йола кетмәдим, нә һасил?
Бир мәнзилә етмәдим, нә һасил?
Һәр⁸ әрсәдә һәр әсәр ки, көрдүм,
Сәнсэн дейиб⁹ ол әсәр, йүкүрдүм;
Чүн верди хәял она хәмү пич,
Мән мүнфәил олдум, ол әсәр һич.
Мән әгдән истәрәм дәләләт,
Әглим мәнә көстәрәр зәләләт.
Тәһгиг йолунда әгл нетсин,
Әмаву гәриб ганда кетсин?
Төвфиг әдәсэн мөкәр рәфигим,
Та сәһл ола шиддәти-тәригим.
Көр һирсими, истәкинчә¹⁰ вер кал,
Сәндән игбалү мәнән игдам.
Әлминдә әяндыр ә'тигадым,
Сәнсэн, сәндән һәмин мурадым.
Дүня нәдирү тәәлүгаты,
Әндишейи-мөвтдүр һәяты.
Әмма демәзәм яландыр ол һәм,
Сәрмәнзили-имтәһандыр ол һәм.
Биллаһ ки, бу дилфириб мәнзил,
Әйлә мәнә верди раһәти-дил
Ким, әски мөгамымы унутдум,
(андым вәтәним, мөгам тутдум.
Мүшкүл кәлир инди тәркин әтмәк,
Бир өзкә мөгамә дәхи кетмәк
Мән бөйлә гылырдым ә'тибары
Ким, бунда олур көнүл гәрары;
Фундан дәхи ей¹¹ мөгам олмаз.
Зөвгү бу ерин төмам олмаз.
Әмма чү сәниндурур бу көфтар
Ким, дүнядан өзкә ахирәт еар;
Олдур ки, мөгами-чавидандыр,
Ками-дилү раһәти-рәвандыр.
Көфтарына ә'тигад гылдым,
Ол яхшыраг¹² олдугуну билдим.
Билдим бу имиш сәнин мурадын
Ким, әһли-кәмал ола ибадын,

Бунда етә рүтбейи-кәмалә,
Онда етә дөвләти-вүсалә.
Фәрз олду бир әзмә¹³ чәзм гылмаг,
Ме'рачи-кәмалә әзм гылмаг.
Бу раһдан әтмәк олмаз икраһ,
Хош раһдурур сәнә кедән раһ.
Әввәлдә чү лүтфүн олду мә'лум,
Ахыр күнү дә һәм әтмә мәһрум!
Чүн яди-вүсал әдиб¹⁴ рәваным,
Әзми-рәһи-гүрбүн әдә чаным,
Ол ләһзә һәм¹⁵ әтмә шәфгәтин кәм,
Төвфигинә гыл рәфиг һәр дәм!
Чүн әгл илә чан әманәтиндир,
Мәндә әсәри-инайәтиндир,
Булары мәнимлә зар гылма,
Бир нечә әзизи хар гылма!
Та ким, бу мөгами тәрк әдәндә,
Сәндән яна әзм әдиб кедәндә,
Мәндән чәзә илә кетмәсинләр,
Дәркәһә шикайәт әтмәсинләр.
Шум олмасын онлара вүсалым,
Олмасын олардан инфилалым.

БУ, ВАЧИБУЛ-ВУЧУД ИСБАТЫНА БУРЬАНИ-ГАТЕДИР

ВӨ

БӨГАИ-САИР МӨВЧУДАТА ДӨЛИЛИ-МАНЕ'ДИР¹

Этмэк кэрэк эһли-фейзи-биниш,
Төһгиги вүчуди-афэриниш.
Билмэк кэрэк ону ким, чөваһир
Нэ кэнчи-ниһандан олду заһир?
Нэ даирэдир бу деври-эфлак,
Нэ забитэдир бу мэркэзи-хак?
Чисмэ эрэзи ким этди гаим,
Нарэ нэдэн олду нур лазим?
Нэр хилгэтэ кэрчи бир сөбөб вар,
Ая, сөбөби ким этди изһар?
Кэр каф илэ нундан олду алэм,
Ая, нэдэн олду кафү нун һэм?
Биһудэ дейил бу кариханэ,
Бифайдэ кәрдиши-зөманэ.
Наша ки, бу баркаһи-али
Бир дәм айэсиндөн* ола хали.
Наша ки, бу түрфэ нөгши-гэрра
Нөггашындан ола мүбэрра.
Фикр эйлэ вэ кэр, нэдиэ бу үслуб,
Нэ саниэдир бу вэз'и²-мәнсуб?
Нэр зэррейи-заһирин зүһури

Бир өзкэйэ бағлыдыр зэрури.
Кэр ғайэтэ эйлэсэн тээммүл,
Заһир олур онда мэхәри-күлл.
Версэн өзүнэ фәнәйи-мүтлэг,
Исбат олур ол фәнә илэ һэгг.
Кэр вар исэ мә'рифәт мезаги,
Фәни сәнэ бәс дәлили-баги.
Нөгга ки, һәмийн вүчуд бирдир,
Бир затэ вүчуд мүнһәсирдир.
Әксидир онун вүчуди-әгяр,
Мә'нидэ йох ә'тибар илэ вар.
Вар оланы хэлг йох санырлар,
Йох варлығына алданырлар.
Йохдур бу вүчудун ә'тибары,
Нөгг айинэдир, чаһан ғүбары.
Әй эгл, әдәбә риайәт эйлэ,
Бу билмэк илэ кифайәт эйлэ!
Төһгиги-сифатэ гане олғыл,
Әндишейи-затэ мане олғыл!
Ол пәрдәйэ кимсә раһ булмаз,
Төһгиг бил, ону билмэк олмаз.
Кэр етсә иди бу сиррә идрак,
Демәзди рәсул „маэрәфнак“*.
Хэлг олду бу бәһри-һейрәтэ гәрғ,
Та хэлгдән ола халигә фәрғ.
Нэр риштә ки, һөгг эян әдибдир,
Сәрриштәсини ниһан әдибдир.
Бир кимсә әкәр олайды аһаһ;
Ким, хэлги нечә ярадыр аһаһ;
Мүмкүн ки, ирадәтилә ол һәм,
Хэлг әдә билейди өзкә аләм.
Вермәз чү кәмәли-һекмәти-һөгг
Төһгиги-рүмүзә раһи-мүтлэг.
Фаш олду ки, сирри-һөгг ниһандыр,
Аләмдә нишаны бинишандыр³.

* Сөһи таньмадығ.

* Айэсиндөн, саһибиндөн.

БУ, ИЗЪАРИ-Э'ТИРАФИ-ЧӨНЛӨТДИР
ВӨ
ИГРARI-ИCРАФИ-МӨ'СИЙӨТДИР

Эй хикмэтэ бахмаян нэзэрсиз,
Өнвали-зэманэдэн хэбэрсиз!
Тэ'н этмэ ки, чэрх бивэфадыр,
Даим иши чөвр илэ чэфадыр.
Шөрһ эйлэ мэнэ² ки, чэрх нетди?
Ондан нэ чэфа зүһура етди?
Нэн* вар иди ким, элиндэн алды,
Нэ мэртэбэдэн ашағы салды?
Дөвранэ кэтирди мөһрү маһи,
Ахытды³ сэфидивү сияһи.
Кәһ атэшэ зэчри-аб верди,
Кәһ бадэ гәми⁴-түраб верди.
Шәм'и-эмәли⁵ мүнэввэр этди.
Һәр нэ диләдин мүйәссәр этди;
Гылды сәни һичдән бир адәм,
Әсбаби-тәнэ'үмүн фәраһәм.
Чәрхин худ иши сәнинлә бөйлә,
Сән нейләдин онун илэ⁶, сөйлә!
Һәр дәм ону бивэфа охурсан,
Дунсан дейә⁷ бәддуа охурсан.
Чүн ол сәнэ гылды мөһрибанлыг.

* Нейин.

Яхшылыга эйләмә яманлыг!
Эй руһ ки, чами-чәһл әдиб нуш,
Һүбби-вәтән эйләдин фәрамуш.
Ким салды сәни бу тәнк раһә,
Гандан дүшдүн бу дамкаһә?
Сән тәрк гылыб әдәм диярин,
Булдугда вүчуд ә'тибарин,
Гылмышды сәнинлә һикмәтүллаһ,
Өчһаси-һөвасү әгли⁸ һәмраһ.
Та аләмә кәлдийин заманда
Базари-тәрәддүди-чаһанда
Сәрмайәләриндән әдәсән суд,
Ол суд нәдир?—Ризайи-мә буд.
Һала ки, хәсарәт олду ваге,
Сәрмайәләрин төмам зае.
Һейранү мүкәддәрү тәһидәст,
Өнвали хәрабү рүтбәси пәст,
Дөһсән енә кәлдийин мәгамә,
Ғабилми дүшәрсән⁹ әһтирамә?
Әлбәтгә, зәлилу хар олурсан,
Бу фе'л илэ шәрмсар олурсан.
Эй нәфәләрәстү чисмпәрвәр,
Олма гәми-һирс илэ мүкәддәр!
Чәһд эйлә әзаби-кур йығма!
Сә'й эйлә мәтаи-мур йығма!
Алма әлә сағәри-мейи-наб
Ким, гәргә әдәр сәни бу кирдаб!
Олма һикәрани-сәбзәйи-бәнк,
Кайиһейи*-дининә салыр жәнк!
Дәф кими көкүсдә ләһв гойма!
Һей кими һөвайи-нәфсә уйма!
Дамани-тәриғи-шәр'и тутғыла,
Һәр нә ки, хилафи-шәр'—унутғыла!
Тәһгиғи-вәсиләйи-вүсул әт!
Тәғлиди-шәриәти-рәсул әт!

* Ки айһейи.

БУ, СƏРДƏФТƏРИ-ƏНБИЯНЫН КИТАБИ-ӨВСАФЫНДАН
БИР ВƏРƏГДИР
ВƏ
СƏРВƏРИ-ƏСФИЯНЫН КУЛЗАРИ-ЛƏТАФƏТИНДƏН БИР
ТƏБƏГДИР¹

Эй падшәһи-сәрири-лөвләк,
Мөгсуди-вүчуди-хакү әфлак!
Олмуш әфлак хаки-раһин,
Чәкмиш әфлакә хак чаһин².
Эй раһими-нүсхейи-мәани,
Мә'мурейи-әлми-динә бани!
Шаһәншәһи-мәснәди-рисаләт,
Рәссами-гәваиди-әдаләт!
Эй әршнәвазү фәршпәрвәр,
Дәфтәрдари-һесаби-мәһшәр!
Сәрдәфтәри-әнбияйи-мүрсәл,
Онлара һәм ахирү һәм әввәл!
Эй вазеи³-истилаһи-иймаң,
Һәгдән сәбәби-нүзули-фүрган⁴!
Сәнсән султанү гәйр хейлин,
Сәндән өзкә сәнин түфейлин.
Эй хәлвәти-гүрбә⁵ шәм'и-мәһфил,
Чибрил тәрәддүдүнә мәнзил!
Һәгт әмри сәнинлә хәлгә чари⁶,
Гөвлүнлә ол әмрин ә'тибари.
Эй гибләнүмайи-әһли-таәт,

Кәнчинейи-көвһәри-шәфәәт:
Тачи-сәри-әрш хаки-пайин,
Шәм'и-шәби-гәдр нури-рә'йин.
Эй васитейи-низами-аләм,
Ә'яни-вүчудә сәдри-ә'зәм.
Ирфани-сифатү затә ариф,
Кейфийәти-каинатә вагиф!
Эй затын үчүн бәшәр вүчуди
Адәмдә сәнә мәләк сүчуди!
Ясин сәдәфи-дүри-сифатын,
Таһа күли-бустани-затын.
Эй мәктәби-данишә мүүәллим,
Мәһрусейи-һөкми-шәр'ә һаким!
Дәркаһинә әнбия рүчуи,
Тә'зиминә асиман рүкуи.
Тәһсин сәнә, эй⁷ хүчәстә фәрчам
Ким, вәз' гылыб тәриги-ислам,
Кейфийәти-һалы рөвшән әтдин,
Хейрү шәр ишин мүййән әтдин.
Әһвали-әвамирү нәваһи,
Мә'лум әләдин⁸ бизә кәмаһи.
Сән билдирдин ки, кимдир аллаһ,
Сәнсиз ким олурду ондан акаһ?
Күмраһлары тәригә салдын,
Үфтадәләрин әлини алдын.
Фаш олду нәсипәтин чәһанә,
Сән гоймадын ортада бәһанә.
Әмма бизә йохдур ол сәадәт
Ким, һифзи-тәригин ола адәт.
Әһмал әдәриз итаәтиндә,
Тәгсир әдайи-хидмәтиндә.
Һәр нечә ки, худ шәрмсарыз,
Бу чүрм илә һәм үмидварыз
Ким, фәйзи-әватифи-әмминин,
Шад вәйләйә көнлүи әһли-бимин.
Асиләрин оласан пәнәһи,
Номидләрин үмидкаһи.
Сәнсән чү шәфии-һәр мәси,
Нә гәм әкәр олса кимсә аси.
Кәр мәндә ола төмам таәт,
Изһар нәдән булар шәфәәт?

Сэнсэн бу сәрир падшани,
Бу мүлкдә оланын пәнаһи.
Һәр әсрдә бир нәби зүһури,
Һәр дөврдә бир рәсул нури,
Фитрәт йолуну мүзәййән әтди⁷,
Үзүн шәми илә рөвшән әтди⁸.
Та кәлмәйә рөвшән ола раһин,
Будур рәһү рәсми падшаһин.
Хаби-әдәм ичрә шәхси-аләм
Көрмүшдү вүчүддән¹⁰ мүгәддәм
Ким, ләм әйи-нурдән бир әфсәр
Кеймиш, вермиш өзүнә зийвәр.
Бидар оlanda ол юхудан
Кетмишди гәрары аризудан.
Чүн истәди ол мәнәмә тә'бир¹¹,
Сәндән она мүждә верди тәгдир¹².
Дүняйә пәями-фейзи-нурин,
Тәнбиһи-сәадәти-зүһурин,
Хәлгә вериб интизари-мәгдәм,
Ол дәм кәлди ки, кәлди Адәм.
Дүня тәләбиндә олду гаим,
Дөвр илә¹³ сәни диләрди даим.
Бир-бир етиб¹⁴ өзкә әнбияйә,
Ме'рачә чыхарды пайә-пайә.
Кәзмәзди сәнинлә сайә һәмраһ,
Куя ки, ниһали-гәддин, әй маһ,
Бу аләмә вермиш иди вайә,
Ол аләмә салмыш иди сайә.

БУ, ШӘБИ МЕ'РАЧ БӘЯНИДИР
ВӘ

ТҮЛУИ-АФТАБИ-АСИМАНИДИР¹

Чүн фейзи-вичудун илә, әй пак,
Рәшки-фәләк олду әрсейи-хак,
Дидарыны көрмәйи² мәләкләр,
Пабусуна етмәйи³ фәләкләр,
Чох әйләйиб изтираб пейда,
Аллаһдан⁴ әтдиләр тәмәнна.
Бир яхшы заман, шәрәфли саәт
Рәф олду дуаләрә ичабәт.
Чибрил етиб, етирди фәрман,
— Кей сәрви-риязи-әлмү ирфан!
Хуршидини әршә сайә гылғыл!
Ме'рачи бүләндпайә гылғыл!
Әй гәдри бүләнд падишәһ, дур!
Лүтф әт, шәби-гәдр гәдрин артыр!
Рәф әйлә һичаби-масәвани⁵,
Сейр әйлә мәкани-ламәкани!
Мүштаги-чәмалдир мәләкләр,
Мөһтачи-вүсалдыр фәләкләр.
Әйвани-сүпәһрдә ситарә⁶
Мин-мин көз ачыбдыр интизарә.
Хош ол ки⁷, миниб Бүраги⁸ хошнә,
Булдүн дәрәчати-иззү игбал.
Басдын аяғин бу чар тагә,

Чыхдын дэрэчати-нөһрөвагә.
Нә'лейнинә сүрдү үз мәһи-нөв,
Хуршид рүхүндән алды пәртөв.
Көстәрди үтарид әһтирамын,
Хәт верди ки, мән сәнин гуламын.
Наһидин әдиб фүзун нишатын,
Бәзми-тәрәб әйләдин бүсатын.
Игбалын олуб гәрини-хуршид,
Өйрәтди Мәсиһә рәсми-тәчрид.
Тигиндә булуб низам әйям,
Тә'лими-шүчаәт алды Бәһрам.
Бүрчәйсә мүсәид олду игбал,
Фейзи-гәдәминдән⁹ олду хошһал.
Кейван шәби-гәдрин әйләдин руз,
Олдун она шәм'и-мәчлисәфруз.
Рә'йәт сәфи-сабитатә чәкдин,
Ол мәзрәә мөһр тохмун әкдин;
Гылдын фәләк әтләсини рәнкин,
Ол мәһфилә вердин өзкә айин.
Лөвһү гәләми мүзәййән әтдин,
Күрси илә әрши рөвшән әтдин.
Чибрили гоуб, Бүрагы салдын,
Төвһид йолунда фәрд галдын.
Рәф олду сәнә һичаби-мабейн,
Нүзһәткәһин олду габи-гөвсейн.
Кетдин о ерә¹⁰ ки, кетмәк олмаз,
Етдин о ерә¹⁰ ки, етмәк олмаз.
Биздән һәгә әрзләр етирдин,
Һәгдән бизә мүждәләр кәтирдин¹¹.
Лүтф әтди сәнә инайәти-һәг,
Төвфиг һифазү¹² әмри-мүтләг;
Һәм мәхзәни-мә'рифәт килиди,
Һәм не'мәтү мәрһәмәт үмиди.
Дәрядә олуб гәһи¹³ күһәрдән,
Зөвг илә дөнәндә ол сәфәрдән
Кәрм иди һәнүз хабкаһын,
Чүнбүшдә¹⁴ гүбари-хаки-раһын.
Инсаф һәммин ола сияһәт,
Бөйлә сәфәр илә истираһәт.
Олду сәнә феиз бунча¹⁵ һасил,
Бу вағиәдән зәманә гафил.

Ғафилләри¹⁶ әйләдин хәбәрдар,
Әсрари-һиһани әтдин изһар.
Ачдын дәри-илтифатү ин'ам,
Вердин кәрәйинчә һәр кәсә кам.
Чүн шәфгәти-амин олду мәгсум,
Лүтф әйлә, мәһи һәм әтмә мәһрум.
Бичарә Фүзулийәм ки, зарәм,
Зүлли-күнәһ илә шәрмсарәм¹⁷.
Тәдбирдә сүстәмү сәбүкрай,
Сән бир мәдәд әтмәсән мәнә, вай¹⁸!
Әй мәш'әлеи-тәриги-тарик,
Вей раһнүмайи-раһи-барик!
Әһсаныны һадийи-тәриг әт,
Бир феиз-нәзәр мәнә рәфиг әт,
Калайиши*-ихтилафдан пак,
Пейрәвлийин әйләйим тәрәбнак,
Күлзари-вүчудум әдә сейраб,
Барани-ризайи-алу әшаб!

ҒӘСИДӘ

Я мәнбәүл-мәкарими вә я мә'дән үл-вәфа,
Я мәчмәүл-мәһасини вә я мәнбәүл-әта.

Әнтәл-ләзи бүистә илейна мүбәшширән,
Вәхтарәкәл-илаһә әнил хәлги вәстәфа.

Ит'әл-ләзи тәфәззәләһүл гүрбә вәл гәбул,
Вәнтәл-ләзи тәфәррәдәһүл иззү вәл-үла.

Мәһиртича би лүтфикә махабә вәнтәфи,
Мәһнигтәда бишәр'икә мазаә вәһтәда.

Я өвнә мән тәфәггәдәһү индә шиддәтин,
Я кәһфә мән тәһәссәнә физзәри вәннәча.

Иса нә мирәсәд бә то дәр гәдрү мәнзиләт,
Бәр чәрх әкәр нәһәд зисәри игтидар па.

*Ки, алайиши.

Ме'рач яфти то вү бэр Тур шод Кәлим,
Фәрг эз то та Кәлим зиершәстү та сәма.

Аби то буд катәши Нәмрудра нишанд,
Рузи ки, кәрдә буд дәр атәш Хәлил ча.

Играри кафирист зишәр'и то инһираф,
Бүрһани күмрәһист бә ғейри то игтида.

Та мүнгатә нә кәрдәд эз асиби ихтилаф
Шод бәстә бәр то силсилейи-силки-әнбия.

Баәмбияст нисбәт зати-то чүн әлиф,
Нәм ибтида тои бәһәгигәт, нәм интиһа.

Тәгдир чүз ризайи-то кари нә миконәд,
Пейвәстә таәти-то эда миконәд гәза.*

Эй афитаби-затинә һәр зәррә бир нәби,
Мин шәр' дин дияринә һәр зәррәдән зия.

Сән ғайәти-вүчудисәнү өзкәләр түфейл,
Сән падишани-мүлксәнү өзкәләр кәда.

Чаруби-кирди-рәһкүзәрин бали-Чәбрәил,
Таги-рәвагү дәркәһин әйвани-кибрия.

*Тәрчүмәси: Эй кәрәмләр мәнбәи, әй вәфа мә'дәни. Эй көзәлләр мәнбәи, әй сәхавәт мәнбәи! Сән о адамсан ги, бизә мүж-дә вермәйә кәндәридин вә алаһ сәни бәйәнди, халгдан сәни фәргәндирди. Сән әлә кәлдин ки, яхынлыга вә гәбула үстүн кәлдин. Сән о адамсан ки, әзизликдә вә йүксәкликдә төксән. Ким лүтфүнә сығынса зәрәр чәкмәз, мә'фәәт тапар, ким шәриәтинә уйса азмаз, доғру йол тапар.

Эй бәйүк чәтинликләрдә көмәкчи. Эй гуртулуш вә зәрурәт заманы мағарасы галая дәнәп! Иса фәләйә аяг басса да гәдр-гий-мәтдә сәнә чата билмәз. Сән ме'рача кәтдин, Кәлим (Муса) Тура, сәнинлә Кәлимин фәрги ерлә көй гәдәрдир. Хәлил одда олан заман сәни суюн Нәмрудун одуну сәндүрдү. Сәни шәриәтиндән дәнмәк кафирликдир, сәндән башгасына уймаг азғынлыг әләмәтидир.

Ихтилаф бәдәсындан үзүлмәмәк үчүн пейгәмбәрләр силсиләси сәнә бағланды. Әнбияларда сәни нисбәтин әлиф кимидир, әввәли дә сәпсән, ахыры да. Тәг ир сәни разылыгындан башга бир иш кәрмүр. Гәза һәмишә сәни итәәтини еринә етирир.

Дарүшшәфайи-һәшрдә бимари-мә'сийәт,
Шәһди-шәфәтиндән умар шәрбәти-шәфа.

Эй чаряри-камилини ә'яни-мүлки-дин,
Әрбаби-сидгү мә'дәләтү риф'әтү һәя.

Дөврүн бу дәрд фәслилә бир мө'тәдил заман,
Шәр'ин бу дәрд рүкнилә бир мө'тәбәр бина.

Я Мустәфа, Фүзулийи-мөһтәчә рәһм әдүб,
Ишари-илтифат илә гыл һачәтин рәва.